

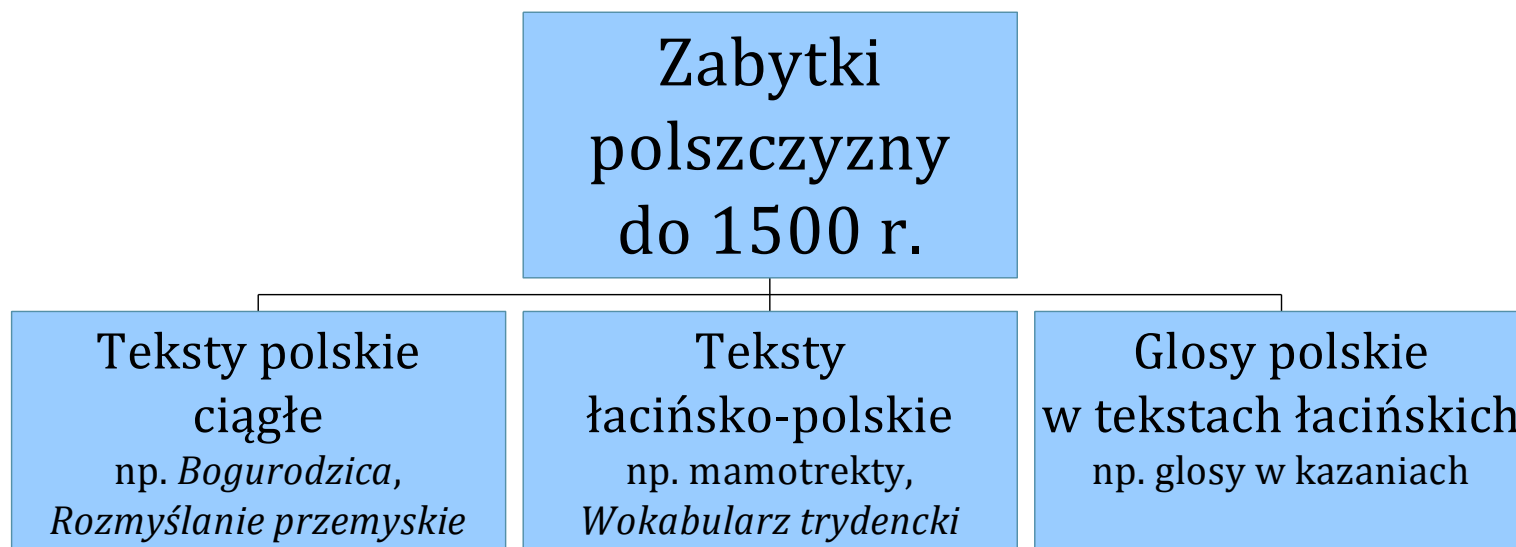
Elektroniczny korpus tekstów staropolskich (do 1500 roku)

Perspektywy
i problemy

Pracownia Języka Staropolskiego

IJP PAN w Krakowie

Zabytki polszczyzny do 1500 roku

Teksty ciągłe dostępne w transkrypcji

- 111 tekstów zdigitalizowanych
- kilkadziesiąt innych tekstów w wydaniach drukowanych

Tematyka tekstów

- Religijne
- Prawne
- Społeczno-obyczajowe

Gatunki tekstów religijnych

- Kazania
- Tłumaczenia fragmentów Biblii
- Apokryfy
- Utwory hagiograficzne
- Modlitwy i pieśni

Gatunki tekstów prawnych

- Ortyły
- Statuty
- Roty

Gatunki tekstów społeczno-obyczajowych

- Utwory poetyckie
- Listy
- Drobne notatki i wierszyki

Charakterystyka tekstów w zbiorze

- Niekompletne zachowanie tekstów
- Niejednolitość pisowni
- Wariantywność fonetyczna i morfologiczna
- Dwujęzyczność niektórych zabytków

Et quia in hiis vitiis non sedit
nec iacuit beata Catherina,
sed eius exemplo te Dominus
ad idem excitat, ortatur et vocat,
dicens: surge z stadła grzesznego,
propera w lepsze z dobrego,
veni do krolewstwa niebieskiego.

Amen.

To też ustawienie owszejki już przestało, bo już o tem
wszystkiem jinako wyszszej jest ustawi<no>
w kapitule **Ad evitandam**, O popasieniu, też w kapitule
Quidam et infra, O dębie porąbionem; też w kapitule
Si aliquis et infra, item **Pro curru faeni**,
item **Pro copa, et sic de aliis**, też w kapitule
Statuimus, o drzewie owocnem i w drugim:
Statuimus, O rąbieniu leśnem, i w drugim
Statuimus, O pasieniu świerzepic, i w drugim
O pasieniu świni, w jich wszystkich o tem się dotyczy
jinako ustawienie wysłowniejsze.

Statystyka tekstów w zbiorze

- Łącznie ponad **620 000** polskich wyrazów w 111 tekstach zdigitalizowanych
- Najobszerniejsze źródła:
 - *Biblia królowej Zofii* **141 942** wyrazów
 - *Kodeks Działyńskich* **140 065** wyrazów
 - *Rozmyślanie przemyskie* **114 722** wyrazów

Możliwości poszerzania kolekcji

- Digitalizacja kolejnych tekstów na podstawie wydań drukowanych z transkrypcją
- Transkrypcja tekstów wydanych dotąd wyłącznie w transliteracji
- Poszukiwanie nowych materiałów w rękopisach

Teksty wydane w transkrypcji: *Chrestomatia staropolska*

- Ponad 40 polskich tekstów ciągłych, w tym kanon mszy świętej oraz modlitwy, kazania, utwory apokryficzne i refleksyjne, listy miłosne, recepty lekarskie itp.

W. Wydra, W.R. Rzepka,
Chrestomatia staropolska. Teksty do roku 1543,
Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1984.

Teksty wydane w transkrypcji: *Roty wielkopolskie*

- 6341 notatek zawierających rotę przysięg sądowych

H. Kowalewicz, W. Kuraszkiewicz,
Wielkopolskie rotę sądowe XIV-XV wieku,
t. 1 -5, 1959 -1981.

Teksty wydane w transliteracji:

- Roty warszawskie (3100 rot)
- Roty pilzneńskie (18 rot)
- Roty małopolskie (55 rot)
- Inne źródła

Specyfika projektowanego korpusu

- Wiele tekstów źródłowych zaginęło
- Zachowane źródła nie odzwierciedlają całego zasobu języka staropolskiego
- Korpus nie będzie spełniał wymogów badań statystycznych

Teksty zachowane w wielu odpisach

<i>Dekalog</i>	64 odpisów
<i>Ojcze nasz</i>	20 odpisów
<i>Spowiedź powszechna</i>	10 odpisów
Przekłady hymnu <i>Salve Regina</i>	21 odpisów
<i>Wierzę w Boga</i>	23 odpisy
<i>Zdrowaś Mario</i>	18 odpisów

Funkcje korpusu

1. Metadane

Datowanie, pochodzenie, autorstwo, gatunek, itd.
Dane bibliograficzne wydań zabytków

2. Wyszukiwarka form

3. Opis gramatyczny

styczna o propozycji Arystotelesa *Anima est nobilior et summa corporis quam totum corpus*". W tekście tym występują glosy łacińskie, do których zostały dopisane glosy polskie. Na s. 316 Przeddziecki przytacza glosy polskie wraz z łacińskimi odpowiednikami, znajdujące się w rkpsie na k. 28v, 29r, 30r, 31r, 31v, 33r, 33v, 35r, 35v, 37r. W Sstp materiał datowano XV p. post. Ekscerpcja Witolda Zachorowskiego.

BiblWarsz 1873 III 51–55 cf. *Gloger*.

BiblWarsz 1873 IV 219–240 Hube Romuald, Kilka aktów oryginalnych sądowych z wieku XIV i XV. ~ Autor omawia rodzaje aktów prawnych na podstawie wybranych dokumentów. W cytowanych w przypisach łacińskich zapiskach sądowych znajdują się dwie polskie glosy (*niwy* z 1405 r. i *niestane* z 1398 r.), z których tylko pierwsza jest cytowana w Sstp. Glosy nie są wyróżnione w druku.

BiblWarsz 1874 III 329 cf. *Dek* VII 5.

Biecz Castrensia Biecensia I. 1379–1404. ~ Materiał Sstp stanowią rękopiśmienne ekscerpty Władysława Semkowicza z ksiąg grodzkich Bieczy, zawierające krótkie konteksty łacińskie z polskimi glosami. Polskich glos wypisał Semkowicz 21.

Błaż Żywot świętego Błażeja. Zabytek języka polskiego z początku wieku XV, po wtóre wydał Malinowski Lucjan. *PF* V 309–353. ~ Na s. 309–319 L. Malinowski przedstawia dokładny opis zabytku. Jest nim rkps Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Lwowie, obecnie we Wrocławiu, o sygn. 1451 II w postaci pergaminowej karty formatu folio zapisanej w dwóch kolumnach. Karta ta, przecięta między kolumnami i obcięta u dołu, została wyjęta z oprawy. Uważa się, że karta może stanowić pozostałość po jakimś obszernym kodeksie z przekładem *Złotej legendy* Jakuba de Voragine, który mógł powstać w 2 połowie lub pod koniec XIV w. „Niektórzy badacze (np. Jan Łoś) przypuszczają, że zabytek ten pozostaje w związku z rękopisami polskimi, które według świadectwa Jana Długosza posiadała królowa Jadwiga” (*ChrestWRz* s. 116). Ortografia zabytku każe go datować raczej na połowę XV w. Na s. 319–323 wydawca zamieszcza zachowany fragment tekstu, a na s. 323–353 słownik obejmujący wszystkie wyrazy zabytku z podaniem cytatów i lokalizacji. Od 1957 r. Pracownia Sstp posiada fotokopie *Żywotu*, na których podstawie weryfikowano odczytanie Malinowskiego. Najnowsze wydanie tego zabytku, też w transkrypcji, znajduje się w *ChrestWRz* na s. 116–118. W Sstp źródło cytowano w odpowiednim miejscu chronologicznym między datą 1450 a źródłem *Gloger*, nie podając jednak daty przy cytatach.

Bogur Birkenmajer Józef, Bogarodzica dziewica. Analiza tekstu, treści i formy, Lwów 1937. ~ Na stronach 13–18 znajdują się teksty A, B, C, w których naniesiono poprawki wg wydania Vrtla-Wierczyńskiego (cf. *Vrtel* s. 162–167) i materiał w Sstp cytowano tylko z wydania Birkenmajera. Na s. 18–24 zamieszczone są teksty D, E, F. Kiedy w 1962 r. ukazało się monograficzne wydanie *Bogurodzicy* w opracowaniu J. Woronczaka, E. Ostrowskiej i H. Feichta, Biblioteka pisarzy polskich, seria A, nr 1, materiał cytowany w Sstp od t. IV sprawdzano z tym wydaniem. Pieśń dochowała się w szeregu rkpsów i druków, przy czym tekst pierwotny ulegał zmianom polegającym na rozszerzeniu i dodawaniu nowych zwrotek. Materiał Sstp stanowi sześć tekstów:

Bogur A tekst krakowski I. ~ Tekst ten znajdował się na wyklejce tylnej okładki rkpsu Biblioteki Jagiellońskiej nr 1619 (obecnie karta z pieśnią przechowywana jest osobno), zawierającego zbiór kazań łacińskich z glosami polskimi spisanych w 1407 r. przez księdza Macieja z Grochowa, wikariusza w Kcyni. Tekstu *Bogurodzicy* nie pisał jednak Maciej z Grochowa, ale inna ręka. „Tekst *Bogurodzicy* został wpisany na tylnej wyklejce już po jej nalepieniu, a więc nie przed rokiem 1408, choć niewiele później” (*Bogurodzica* w opracowaniu J. Woronczaka, E. Ostrowskiej i H. Feichta, s. 96). Jest to tekst najstarszy, obejmujący dwie zwrotki i opatrzone nutami.

Bogur B tekst krakowski II. ~ Tekst ten znajduje się na ostatniej karcie, tj. 87v, rkpsu Biblioteki Jagiellońskiej o sygn. 408, po traktacie łacińskim Wilhelma Horborcha z 1408 r. Obejmuje on 13 zwrotek. Wpisany został ręką odmienną od ręki pisarza tekstu głównego, ale niezbyt od niej późniejszą.

Bogur C tekst warszawski. ~ Tekst ten zachowany jest na k. 216r–216v rkpsu Biblioteki Narodowej w Warszawie nr 3016 (wcześniejsza sygn. petersburska Lat. Q I 89). Rkps ten, będący dziełem przynajmniej trzech rąk, powstał w 1456 r. w klasztorze Bożogrobców w Miechowie. Przed 1830 r.

**I. INDEKS RĘKOPISÓW I INKUNABUŁÓW
WEDŁUG MIEJSCOWOŚCI
ORAZ WEDŁUG ARCHIWÓW, BIBLIOTEK I MNIEJSZYCH KSIĘGOZBIORÓW,
W KTÓRYCH SĄ (BYŁY) TE RĘKOPISY I INKUNABUŁY PRZECHOWYWANE**

BARDIÓW

Archiwum Miasta

AMBar

rkpsy:

181 *SLArch I, S DokArchWęg II, III*

BERLIN

Biblioteka Państwowa – Preussischer Kulturbesitz (dawniej Królewska Biblioteka)

BPBer

rkpsy:

Lat. Q 183 *ca 1490, XV p. post., mikr. 94 LeksRzW, 125 PF V 1–52*
poz. II 7

Ms. Lat. Q 239 *1457, XV p. post. 137 R XXII 1–62 poz. 5*

Theol. F. 418 *post 1400, XV med., mikr. 142 R XXIV 317–390 poz. 8,*
171, 172 *SalveReg 2a*

(Ms.) Theol. Lat.

F 655 *GmLubŚ, BPBer; ca 1470, mikr. 101 MamLub, 108, 109*
MPKJ V 1–172, 150 R XXXIII 120–187 poz. 2

Królewska Biblioteka (obecnie Biblioteka Państwowa – Preussischer Kulturbesitz)

KBBer

rkpsy:

75 *JA X 365–416 poz. 2*

Tajne Królewskie Archiwum Państwowe

TKAPBer

rkpsy:

96 *Lites II, 130 PPom*

BESZOWA

księgozbiór klasztoru oo. Paulinów

PaulBesz

rkps:

65 *GlKazB IV poz. 1*

BRANIEWO

Archiwum Miejskie

AMBra

rkpsy:

87 *KodWarm I–IV*

BRAŃSK

archiwum

ABrań

rkpsy:

103 *Mil*

Funkcje korpusu

1. Metadane
2. Wyszukiwarka form
3. Opis gramatyczny

Funkcje korpusu

1. Metadane
2. Wyszukiwarka form
3. Opis gramatyczny

uwagi, *aliquid sine ulla dubitatione facere*: Wszytko szmyrcz przesz *vugv ('ługu') sznye (pro szmye) *De morte* w. 322.

Zmykać czy **Smykać** 'wlec, ciągnąć, trahere, tractare': Ten gest, ktorisz zapalyal obyati na vdolyv Bennon a smikal sini swe przes ogen (lustravit filios suos in igne) podle obiczaia poganskego *BZ II* Par 28, 3.

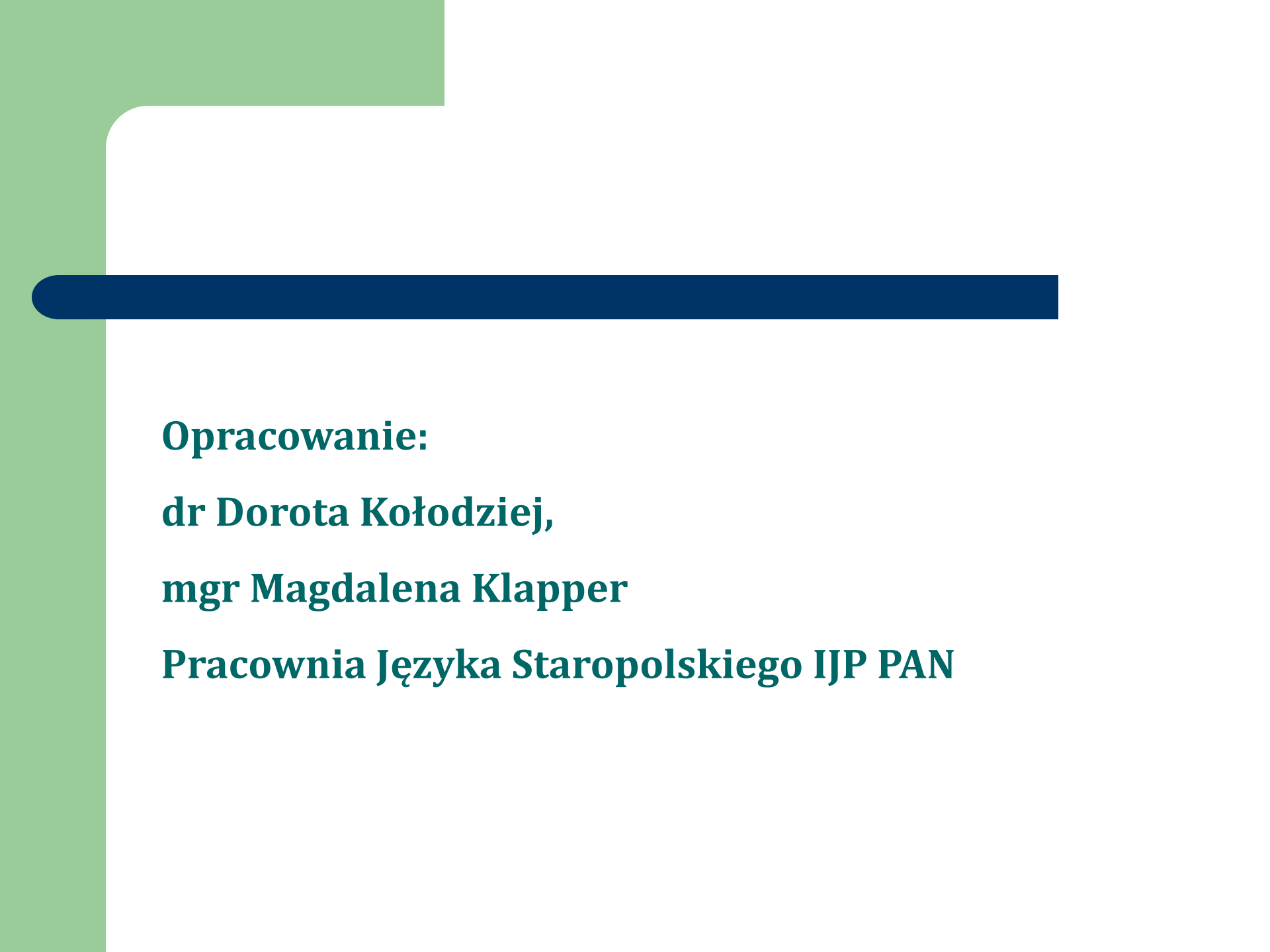
Zmylić (cf. **Zb-**) 'niewłaściwie coś powiedzieć, popełnić błąd w mowie, przejeździć się, in certis quibusdam verbis pronuntiandis labi, peccare': Mozely czlowyiek przyszygayacz odeprzez szwą przyszygą sham..., kyedy zmyly *OrtMac* 95; A gdy przyszygą szmyly, przepadly (*leg. prze-*

Zmysł (cf. **Zb-**) *formy*: n. sg. zmysł *BZ* Gen 8, 21, *MW* 22b, XV p. post. *R XXV* 178, XV p. post. *RRp XXV* 182; ~ g. sg. zmysła *Gloger*, ca 1470 *MamLub* 58. 173; zmysłu XV med. *RRp XXIII* 279, *Dział* 6, XV p. post. *SKJ I* 147; ~ d. sg. zmysłowi XV med. *R XXIV* 367; ~ ac. sg. zmysł *BZ I* Par 22, 12, ca 1470 *MamLub* 278, *Naw* 123, XV p. post. *RRp XXV* 176; ~ i. sg. zmysłem 1444 *R XXIII* 307; ~ l. sg. (w) zmysłu *BZ Tob* 4, 14; ~ n. pl. zmysły *MW* 66a; zmysłowie 1449 *R XXV* 164; ~ g. pl. zmysłów *Spow* 3. 4, 1444 *R XXIII* 307, XV med. *GIKazB III* 19, etc.; ~ ac. pl. zmysły XV med. *SKJ I* 64, 1471 *MamKal* 91, 1476 *GIKazB III* 98, etc.; ~ i. pl. zmysły *Spow* 7, 1444 *R XXIII* 306; zmysłami XV p. post. *GIKórn II* 190; ~ l. pl. (na) zmysłach XV med. *R XXII* 244, *Naw* 112; zmysłoch *Spow* 1.

zeń, bodźców, też organ posiadający tę zdolność, *facultas sentiendi, sensus, etiam eius instrumentum*: Szpowadami szø..., iszeszmi szgrzeszili w pøczy szmiszloch (*Spow* 3. 4: s pyący szmyslow, 7: pyanczą szmysli, 6: pyaczy szmyszlнымy grzechy, 2: mø pøczø rozumu) *Spow* 1; Tu lux vera oculis, gl. mentalibus wnatrznym oczom, cencibus *zewnatrznymi *emielv (tu ec deus lux

tam interior quam exterior nōs fiat oschnadzyny bandze (*leg.* osnadzeni bądźcie) wasze dusche abo szmyszlow zwnatrznych (*Rom* 12, 2, *R XXV* 164: szmyslovye zevnatrny) XV med. *SKJ I* 56; Sed castigo corpus meum et in servitute, gl. id est per... sensualitatem rationi subiciendo, redigo smisli rosumowy poddawam (*I Cor* 9, 27) *ib.* 64; Yze smisl y smislyenye (sensus... et cogitatio) czyelestnich sercz *pochilila szø gest ku zlemu z gich mlodoszczy *BZ* Gen 8, 21; Ia przysagam bogu..., ysze chcą... kaszdemu... rowno szandycz..., tako daleko, yako moga znaydcz (*pro* znacz) w mogich pyący szmyszlow *OrtOssol* 33, 3, *sim.* *OrtMac* 34; Unde Gregorius dicit: Ebrietas auffert memoriam, dissipat sensum, id est smyszly, confudit intellectum 1476 *GIKazB III* 98; Prima (sc. contentio) est cogitationis, quando ratio contendit cum sensualitate, szmyszłamy (*leg.* z zmysłami), et spiritus cum carne XV p. post. *GIKórn II* 190; Ja przysagam... *sprawdylywosczy vszyczacz... w tem to prawe a tego ne opuszczycz... prze szadny dar *tago daleko, yako ya sz mich pyący smislow vrosamecz mogą XV p. post. *Zab* 539; ~ Day, aby yanyk nasz wyznawal chwały twoie, oczi y gynsze szmysly k thobye <się> myaly *MW* 66a; Vmorz w mych pyący szmyszlyech, myly gospodnye, wschytko, czo by mye mogło oddalycz od vyekuysthego zywotha *Naw* 112; Naszym szerczom odpuszcz grzechy szmyszlow XV p. post. *R XXV* 237; ~ zmysłów oddalony, od zmysłów wychwaczony 'pozbawiony kontaktu ze światem realnym, przeniesiony w stan ekstazy, in extasi existens': Quod in tali sublimissima deuocione non fuit (sc. virgo Maria) mente alienata, [mysł] szmyszlow oddalona, nec corpore debilitata, cum tamen alii sancti ex eadem deuocione raptim et ad momentum eis concesse debilitati et in extasim rapti, od smyszlow wychwaczony, legantur XV med. *SKJ V* 279.

2. 'zdolność myślenia, rozeznawania myśleniem, pojmowania, inteligencja, umysł, sprawność umysłu *facultas cogitandi mens ratio intellec-*

Opracowanie:

dr Dorota Kołodziej,

mgr Magdalena Klapper

Pracownia Języka Staropolskiego IJP PAN